CAETE DE DOR

redactor : virgil ierunca

un optimist :
raspuns lui g. calinescu

11

PARIS

UN OPTIMIST

In două numere consecutive din "Contemporanul", săptămânalul"politico-social" al Republicei Populare Române, în rubrica sa intitulată cu un cinism probabil dialectic "Cronica Optimistului", scriitorul G. Călinescu, academicianul G. Călinescu, deputatul G. Călinescu îmi face cinstea de a se ocupa de prezentarea literaturii române pe care am făcut-o în Enciclopedia "Pléiade".

Ceeace vreau să fac eu acum e să-i răspund. Incercare desigur năstrușnică pentrucă între mine și d. G. Călinescu nu se poate instaura un dialog. Mai bine zis un dialog real. Cronicele "optimiste" pe care mi le-a consacrat d-sa au fost desigur cunoscute, de voie, de nevoie, de massele poporului cititor din România. Se știe doar că săptămânlul la care colaborează d. G. Călinescu e unul de masse și că în orice caz toate statisticele din R.P.R. în materie de difuzare a culturii - cultura dela "Contemporanul" - pomenesc de cifrele cele mai înaintate. Nu tot așa se întâmplă și cu răspunsul meu pe care cel mult dacă-l va putea citi agentul de Securitate dela vamă și câteva emerite fețe ale Republicei, printre care mă grăbesc să-l situez și pe criticul, romancierul, academicianul și deputatul G. Călinescu.

Am pomenit de Securitate și nu e vorba decât - pare-se - de o polemică literară. Sunt de sigur de rea credință. Ar fi fost mai bine să spun ce am de spus, fără să dau acestei introduceri o culoare politică, mai ales că d. G. Călinescu alunecă numai de foarte puține ori pe acest tărâm atât de blestemat al politicului. D-sa este un scriitor. Un scriitor foarte apolitic. Un optimist, care n'are vreme, în euforia și dragostea d-sale de viață, de cultură, de gângănii și de cooperative, să se ocupe de amănunte, de un moft (cum ar spune d-sa), hai să zicem o sărmană perdea de fier care interzice - alt moft ! - circulația ideilor, persoanelor, etc.. Dacă am pomenit de perdeaua de fier, am făcut-o de sigur din snobismul meu de a inventa mitologii, și de a mă văicări de extrem de redusa audiență a prozei mele în R.P.R.. Dealtfel, noi ăștia fugarii cum se scrie în țară, nu facem decât să inventăm - și totdeauna din snobism - asemenea mitologii. Ba că țara e ocupată, ba că democrația nu e populară, ba că socialismul de-acolo e un fel de neo-iobăgie, de neo-ciocoierie, ba că libertatea de expresie e un basm, ba că până și academicienii, până și deputații duc o viață dublă, între automobil și conștiință, între pensie și discurs.

Să lăsăm deci la o parte acest fapt divers și extra-literar al istoriei imediate - perdeaua de fier - și să încercăm să răspundem - inefabil - inefabilului G. Călinescu.

+

Dela început, d. G. Călinescu mă acuză de două păcate capitale : iresponsabilitate și "pornire teribilistă". Sunt iresponsabil, spune d. G. Călinescu - care e apolitic - pentrucă m'am lăsat dus de "convingerile mele politice", în redactarea textului. Am "porniri teribiliste" pentru o mie și unu de motive pe care cel mai crunt și mai încercat adversar al "teribilismului" din România, le va înșira după o metodă pe care i-o cunosc, de bună seamă, toți cercetătorii

literari. Intr'adevăr care este criticul literar român de ieri (să mă scuze d. G. Călinescu dar "convingerile mele politice" nu-mi îngăduie să vorbesc şi de existenţa unei critici literare de azi !) care să poată compara cu seninătatea, cu spiritul de nepărtinire de care a dat dovadă d. G. Călinescu în tot ceea făcut ? Toată lumea ştie - nu-i aşa ? - că odată cu apariţia în cultura română a lui G. Călinescu au apărut şi măsura, orânduiala, înţelepciunea însăşi - atâtea şi atâtea virtuţi potolite pe care numai un sihastru domol ca d-sa şi le putea însuşi. Si în ce stil exprimă d. G. Călinescu această grămadă de calităţi obiective ! Cel care mă acuză astăzi pe mine de a degusta paradoxul, de a voi să păcătuesc "à la Valéry", a fost totdeauna apărătorul unei cuminţenii discursive, demnă de Timoleon Pisani sau de Arhimandritul Scriban. Judecata lui literară, un diamant de rigoare ; fraza lui, o floare a darurilor ; cuvântul lui, bob de pravilă.

Un astfel de ins nu putea să nu-şi iasă din minţi când a dat peste o prezentare a literaturii de două ori teribilă. Mai întâiu că n'a fost făcută în R.P.R., în al doilea rând că a fost încredinţată unui ne-patriot.

O istorie a literaturii române ar fi trebuit făcută desigur în România, lasă să se înţeleagă d. G. Călinescu (fără să mai pomenim că şi presupusul ei autor se străvede la modul optimist). Si eu sunt de părerea dlui G. Călinescu. Numai că România nu mai e în România. Adevărul acesta simplu - ca o tragedie - nu-l cunoaşte, nu vrea să-l cunoască d. G. Călinescu. Il cunosc milioanele de anonimi care nu se lasă intimidaţi şi orbiţi de noaptea vremelnică abătută asupra României, însă d. G. Călinescu nu-l cunoaşte. D-sa a rezolvat pur şi simplu tragedia poporului român printr'un strănut : "Cronica Optimistului". Aici, în acest"colţ roşu" al unei false destinderi, d. G. Călinescu stă de vorbă cu muştele, cu vrăbiile şi broaştele ţestoase, discută c'o ceapă şi cu'n purice, face elogiul ARLUS-ului şi al maternităţii se scroafe din comuna Cocioc, comentează "omul nou" al lui Gheorghiu-Dej, pune lozincele de 1 Mai într'un dialog pasă-mi-te platonician.

Asta face G. Călinescu în România de azi. E drept că din când în când face şi reportaje. Totdeauna în automobil. Reportajele lui G. Călinescu sunt însă nişte raite estetice care n'au nimic de-face cu viaţa de mizerie a muncitorului dintr'un regim comunist. La uzinele "23 August", pe G. Călinescu nu-l interesează viaţa reală a lui Nicolaie Boarţă, ci altceva. In uzine, G. Călinescu are nevoie nu atât de contemplaţii hidraulice cât mai ales de câteva neologisme inedite - concasoare, vibrochene, deşeuri, etc. - pentru a-şi realism-socializa formal viziunea optimistă asupra lumii.

D. G. Călinescu suferă, cum spuneam, şi pentru faptul că prezentarea literaturii române în Pléiade a fost încredinţată unui ne-patriot. Mai mult, d-sa mă mustră, într'una din cele două cronici aproape rimate pe care mi le-a consacrat, că nu m'am gândit, între alţii, la Vlad Ţepeş. Dac'ar fi să glumesc cu patriotismul - aşa cum o face criticul - i-aşi răspunde să fie liniştit că tocmai la Vlad Ţepeş mă gândesc de câte ori citesc "Contemporanul" în general şi "cronica optimistului" în particular.

Dar dincolo de glumă şi dincoace de snoavă, problema patriotismului trebue într'adevăr pusă cu toată gravitatea. Poate că niciodată în istoria ţării noastre, problema aceasta n'a avut tăria necesităţii esenţiale ca în vremurile de azi. Pentrucă niciodată neamul românesc n'a fost atacat în însăşi fiinţa lui ca acum. Ceeace se întâmplă azi în România se întâmplă o singură dată în istoria ei. Pentrucă o singură dată Ocupantul se instalează altfel. Totală şi totalitară, ocuparea Ţării româneşti se vrea ideologică. Şi la vrerea Ocupantului au răspuns de voie de nevoie căpeteniile luminii româneşti, cărturarii şi

scriitorii ei. Ţara s'a turcit dinlăuntrul, de pe fotoliile academiei, din coloanele ziarelor, dintr'o chilie sau alta, de pe o catedră pe alta. Procesul colaborării, cu sau fără perdea, îl cunoaştem cu toţii. Cunoaştem mai ales tăcerea eroică a unor scriitori - tăcere care va însemna mâine singurul mesaj viu al unei epoci de suflete moarte - cunoaştem nu mai puţin toată supra-licitaţia la supuşenie a celor mai mulţi ; cunoaştem însfârşit, corupţia ca instrument folosit împotriva tuturor, sub toate aspectele ei : corupţia-nostalgie, corupţia-ispită, corupţia-ciosvârtă, corupţia-imanenţă. Pietre n'aruncăm noi cei de peste hotare pentrucă se vor găsi destule'n ţară. Si nici ocări nu trimitem. Si nici procese întocmim.

Ci numai ne întrebăm. Cum e cu putinţă ca după revoluţia dintr'un Octomvrie polonez, după un alt Octomvrie maghiar, când scriitorii şi cărturarii vecini au fost cei dintâi care au sguduit impostura comunistă până în temeliile celuilalt Octomvrie din 1917, cum e cu putinţă ca scriitorii şi cărturarii români să doarmă mai departe somnul degradării, somn de mucigaiu şi de enigme.

Tudor Arghezi (Dumnezeu să-l ierte !) făcea elogiul revoluţiei sovietice la 7 Noemvrie 1956, revoluţie "unică" - spunea el - în chiar clipa când în Ungaria tancurile sovietice îngropau mitul însuşi al revoluţiei din 1917, desvăluind lumii o impostură bătrână care nu mai poate dăinui. Pentru simplul motiv că între mituri şi tancuri se află acum Budapesta.

Dar G. Călinescu, apoliticul G. Călinescu, "curtean în mână c'o lalea", "suav ca îngerii din Rai", ce scria G. Călinescu în "Cronica optimistului" după revoluţia din Ungaria ? Continua el oare să se ocupe de şopârle sau de a patra dimensiune ? Nicidecum. G. Călinescu scria la 28 Decemvrie 1956 în "Contemporanul" : "Intr'o ţară vecină socialistă elemente contra-revoluţionare au făcut distrugeri descreerate". Aşa scria G. Călinescu după consolidarea contra-revoluţiei lui Kadar.

Atunci când criticul mă acuză deci de ne-patriotism mi se pare totuşi că merge mult prea departe. Pentrucă singurii scriitori care au dreptul să ne judece pe noi cei din afara hotarelor Tării sunt aceia care tac, aceia care au înţeles că tăcerea lor este mai creatoare decât basmele oficiale, decât cronicele optimiste, decât fabulele cu morala cuibărită'n dogmele partidului commist. Numai în faţa tăcerii Celorlalţi avem de dat socoteală noi cei plecaţi din Republica Populară Română pentru a ne întoarce în România. Lecţii de patriotism n'avem nici vreme şi nici chef să primim dela acei scriitori care în anul de graţie 1957 n'au învăţat nimic din deşteptarea confraţilor lor polonezi şi unguri care răstoarnă astăzi prin cuvânt ceeace Rusia Sovietică isbutise să înjghebeze de câteva zeci de ani prin tancurile, poliţia şi vocaţia ei imperialistă.

Stiu, ştiu foarte bine că se vor găsi mulţi care să-mi răspundă că G. Călinescu e un caz aparte. Că prin teribilismele lui, el a izbutit să păstreze o oarecare distanţă faţă de funcţionarii realist-socialişti dela Bucureşti. (Eu însumi sunt convins că "Bietul Ioanide" e singurul roman valabil care a apărut în zodia ruşinii din ultinii zece ani). Numai că ceeace se poate numi "cazul" G. Călinescu nu depăşeşte limitele unei moftologii individuale. G. Călinescu n'a făcut nimic altceva decât să-şi apere câteva ecouri din personalitatea lui. Atât. Nu există în tot ceeace a scris şi scrie G. Călinescu niciun efort de a pune în chestiune destinul culturii şi literaturii româneşti, atacate în însăşi esenţa lor. Nu există niciun text de G. Călinescu în care să se pună altă problemă decât aceea a lui G. Călinescu.

Lucrul acesta e desigur important pentrucă d-sa e un scriitor de valoare. Eu cred însă că literatura română, întreaga spiritualitate românească, are în vremurile de azi şi altceva de apărat decât un neologism, o parantează sau o tif-

lă. Cineva îmi şoptea zilele trecute că G. Călinescu e totuşi un paradoxal şi ca atare trebue menajat, pentrucă paradoxul sapă însăşi substanţa realism-socialismului. De două ori fals. In primul rând realism-socialismul n'are nicio substanţă. El este, aşa cum au demonstrat-o cei ce l-au trăit - scriitorii polonezi şi unguri - un fel de gaură ideologică pe care o astupi cum poţi după oscilaţiile politice şi poliţiste ale "liniei" de partid. După o cazuistică precisă s'a dovedit că şi Hamlet şi Stalin pot fi realist-socialişti. In al doilea rând trebue distrusă legenda că G. Călinescu ar fi un paradoxal. E foarte adevărat că el se contrazice dela un articol la altul, dela un regim politic la altul, dar contrazicerea aceasta n'are nimic de a face cu fervoarea fecundă a contradicţiei autentice. Si Hruşciov se contrazice. Nimănui nu i-ar trece însă prin minte să afirme că Hruşciov se contrazice ca Nietzsche. Contrazicerea este într'adevăr o notă secundă a paradoxului. Paradoxul implică însă o ambiguitate tragică în care libertatea se loveşte de propriile ei riscuri, în care apare conflictul fundamental dintre existenţă şi transcendenţă. Paradoxal este de bună seamă Kierkegaard nu însă G. Călinescu. La acesta din urmă, antinomiile coboară. Suntem pe pământ. Mai grav, la cafenea, la grădină, G. Călinescu n'are niciun acces la paradoxal. El cultivă doar un oportunism ontologic pe care şi-l consultă periodic pentru a-şi in-forma voinţa, conştiinţa şi gustul cu singurul scop de a-şi asigura o actualitate cu orice preţ. De aici şi "optimismul" său ca modalitate de existenţă, aparent şi numai aparent paradoxală. G. Călinescu de-abia de reuşeşte - în rarele-i momente de seriozitate existenţială - să amintească de un biet mim al Sofistului, aruncat de soartă într'o altă republică decât aceea a lui Platon.

Dar să revenim la literatură.

După ce mă acuză aşa dar de lipsă de patriotism - fapt care crede d-sa va deştepta numaidecât interesul cititorului din România - d. G. Călinescu începe să descrie ceeace vreau eu să spun. D-sa mă traduce. Nu în sensul literal al cuvântului (pentrucă cele mai multe citate sunt lăsate în franţuzeşte) ci în sensul unei explicitări care-i aparţine. Capacitatea de deriziune de care dă dovadă criticul e arhi-cunoscută. Tot atât de cunoscută este şi voinţa sa de a amuza galeria cu orice preţ. Mai puţin cunoscută - cel puţin în ce mă priveşte - este lipsa sa de înţelegere - uluitoare - pentru procesul şi semnificaţia unor realităţi literare. La început am crezut că e vorba doar de o polemică pătimaşă pe care criticul trebuia s'o ducă împotrivă-mi, din motive multiple. Această patimă există : e manifestă, grasă şi nu ocoleşte mai ales reaua-credinţă. D. G. Călinescu îmi alege citatele după o logică sui generis, le potriveşte, le ciunteşte, le reconsideră. Foarte bine. Nu e prima oară când criticul procedează astfel pentru a-şi strivi adversarul, cu atât mai mult cu cât textele acestuia nu pot fi la îndemâna cititorilor, din motivele pe care le cunoaştem. Ceeace ni se pare şi mai trist, şi mai grav este că G. Călinescu a rămas la aceeaşi perspectivă redusă de a surprinde fenomenul literar. A mai dat şi îndărăt. Inchistat într'o metodă de veselie literară (d-sa cultivă încă istoricizarea de almanah, asocierea pestriţă, rutina subţiată, anecdota, accidentul, răspărul), d. G. Călinescu nu depăşeşte niciodată stadiul a ceeace s'ar putea numi "Istoria pitorească a literaturii române".

E drept că nu izolarea în care a fost ţinut ca într'un ţarc l-ar fi ajutat să evolueze. Ocolind tocmai ceeace adoră d. G. Călinescu în materie de fenomen literar, eu am încercat să descriu esenţele însăşi ale literaturii noastre, interogând tocmai acele realităţi româneşti care fac din literatura noastră una cu totul originală în concertul celorlalte, europene. Metoda mea de <u>interogaţie</u> a formelor şi semnelor din spaţiul spiritual românesc nu putea de-

sigur apela, mai ales atunci când e vorba de începuturi, decât la categorii specifice nouă ca dor, omenie (aspect viu al unei înţelepciuni româneşti), măsură, etc.. Mai mult, trăind sub apăsarea tragică a istoriei categoria de <u>destin</u> (categorie pe care Malraux o situează în faţa <u>libertăţii</u>) mi s'a părut necesară pentru a desvălui câteva aspecte ale spiritualităţii româneşti. Acestei metode interogative şi acestui efort de a situa altfel literatura română, d. G. Călinescu îi opune neîntrerupt şi suprem : Mofturi, amice !

Dar să zicem că dlui G. Călinescu nu-i priesc începuturile unei literaturi şi că acolo unde nu e loc pentru pitoresc d-sa preferă să nu înţeleagă. Să alegem însă un capitol în care d-sa trece drept specialist : capitolul Eminescu. Incercând să pun în paranteză (în sens fenomenologic) toate încercările eminescologilor de până acum de a face din Eminescu fie un poet naţional, din cauza naţionalismului său, fie un poet-filozof influenţat de Schopenhauer sau de "neaoşa" Nirvană, eu am ajuns la concluzia, de altfel cât se poate de corectă, că Eminescu este poetul nostru naţional din cauza poeziei sale însăşi. Am înrudit apoi - într'o corespondenţă de destin - pe Eminescu cu Hölderlin, pe care-l socotesc sinurul poet care, ca şi Eminescu, a ridicat poezia acolo unde filozofia însăşi se opreşte pentru a-şi asculta oprirea. Si aici, credeam eu, am făcut un pas mai departe. Eminescologul G. Călinescu nu pricepe mai mult decât Paul P. Papadopol şi inventă doar nişte dialoguri imaginare cu mine la care eu răspund cum îi convine d-sale. Felul meu de a situa pe Eminescu altfel decât până acum îi rămâne străin dlui G. Călinescu şi lucrul acesta n'are importanţă. Are însă importanţă să vedem ce vede d. G. Călinescu în Hölderlin : "Ce reprezintă de fapt şi pe scurt Hölderlin ?" - se întreabă criticul - "Focos ca Schiller, dar prometeizant ca Goethe, Hölderlin pindarizează în lungi maşinării poetice, ridicând mâinile inspirat şi frenetic către zei, semizei, titani şi genii"... etc. etc.. Iată ce reprezintă "de fapt şi pe scurt" Hölderlin pentru d. G. Călinescu. Calificarea aceasta aruncă o lumină definitivă asupra felului în care criticul dela Bucureşti înţelege pe singurul mare poet filozof dela pre-socratici încoace. In vreme ce Heidegger studiază fiecare cuvânt şi fiecare accent din opera acestui poet care a desvăluit esenţa însăşi a poeziei şi filozofiei, d. G. Călinescu îşi ascunde neputinţa de a pricepe, călinescizând flegmatic "de fapt şi pe scurt".

Dacă pe Hölderlin nu-l pricepe, în schimb pe Eminescu îl pricepe acum altfel. Nu exagerăm dacă spunem întocmai ca un propagandist de schimb. Fiindcă în Iunie 1956, într'o cronică a optimistului, închinată Congresului scriitorilor din R.P.R., d. G. Călinescu constată că Eminescu face în <u>Luceafărul</u> "procesul femeii burgheze cu artificialitatea şi lipsa ei de sensibilitate".

După o îngustime şi ajustare atât de declarate, e mai puţin semnificativ a stărui de pildă asupra altor perle de opacitate ale criticului. Bălcescu, spuneam eu, este "un visionnaire et un aventurier de la gloire". Această definiţie mi se părea nimerită pentru a fixa în mintea cititorului occidental cultivat imaginea unui Bălcescu nu mai puţin interesant decât un André Malraux de pildă. Din toată tipologia subtilă a "aventurii", atât de semnificativă pentru o întreagă literatură modernă a neliniştii, a experienţei şi riscului, d. G. Călinescu n'a înţeles nimic. D-sa a luat noţiunea de "aventură" în sensul în care aceasta e folosită de romanele captivante. (Dela "Aventurile sub-marinului Dox" la "Condiţia umană" e într'adevăr o prăpastie de itinerar spiritual). De altfel o anumită obtuzitate a criticului pentru unele cuceriri ale artei moderne sperie deabinelea. Dacă ar fi să luăm numai două cazuri, mai bine zis două universuri, acela al lui Brâncuşi şi acela al poetului francez Henri Michaux în care d. G. Călinescu nu poate să pătrundă şi tot ar fi deajuns să risipim legenda de spirit "deschis" creată în jurul d-sale. La Târgu-Jiu, d. G. Călinescu are rarul privi-

legiu să contemple câteva din operele acestui "Socrate al sculpturii" cum a fost pe drept numit Brâncuşi. In loc să se înfioare, să caute să se apropie şi să desluşească arta lui Brâncuşi, desprinsă par'că dintr'o Genează românească, d-sa vede pur şi simplu "o masă circulară de piatră, înconjurată de nişte scaune tot de piatră în formă de ceşcuţe pentru ouă fierte". Si ca şi când butada aceasta pângăritoare şi suficientă nu i-ar ajunge, d. G. Călinescu adaogă sentenţios ca un beniuc sau ca un belfer în excursie : "Aceste monumente pricinuesc un sentiment straniu de dezolare. Nu sunt nici măcar arheologice şi n'au niciun raport cu geografia locului". E drept că pentru a-şi sprijini, critic, sentinţa, d. G. Călinescu face apel la "bravul poet Ion Neniţescu", cel ce cântă pe placul estetului optimist :

"La Sarmisegetuza stă mândrul Decebal
Ce-a frânt popoare multe, de jos şi de pe cal" (Contemporanul din 28 Decemvrie 1956).

Dacă Brâncuşi nu poate fi înţeles de d. G. Călinescu, deşi Brâncuşi e taină din taina geniului românesc, e inutil să mai poposim în universul de spaime şi descântece concrete al unuia dintre cei mai reprezentantivi poeţi ai Franţei de azi, Henri Michaux, de care d. G. Călinescu ia cunoştinţă întâmplător dintr'o revistă şi în textele căruia nu vede decât "câteva experienţe pozitive de patobgie mintală prin intoxicaţie", experienţe desvoltate după d-sa, "în stil preţios şi quasi-macaronic" (Contemporanul din 10 Mai 1957).

Dar dacă ceaţa spirituală a dlui G. Călinescu mă pune pe gânduri, nu mă miră în schimb ceeace simplu - foarte simplu - se numeşte reaua credinţă de care dă dovadă d-sa când diocută aşa cum discută textul meu.

Inverşunarea criticului nu e îndreptată îndeosebi împotriva celor ce-am spus, cât mai ales împotriva ceeace n'am spus. D-sa stăruie nu atât asupra autorilor de care am pomenit, cât asupra acelora care lipsesc din textul meu.

Dela început trebue să fac o precizare. Când am fost invitat să prezint literatura română în Enciclopedia Pléiade, conducerea acestei enciclopedii mi-a acordat în totul cincisprezece pagini. In asemenea condiţii vitrege de spaţiu era firesc să las la o parte foarte mulţi scriitori pe care-i preţuesc poate tot atât de mult ca şi d. G. Călinescu, deşi altfel şi din alte motive. E lesne de închipuit că dacă ar fi trebuit să menţionez nu toţi scriitorii români, ci numai o parte şi câteva din operele lor, n'aşi fi făcut altceva decât să întocmesc un catalog, şi acela necomplect.

Ce face însă d. G. Călinescu ? Incepe să mă tragă la răspundere. Unde e Cutare ? Ce e cu Cutare ?

Hărţuiala aceasta ar putea să fie justificată în sine, însă nu-i şade bine dlui G. Călinescu. Dece ? Pentrucă nu suferinţa de a fi lăsat la o parte un scriitor sau altul îi maceră conştiinţa şi spiritul său critic, ci numai şantajul facil al omisiunii care prinde la public. Ce mă îndreptăţeşte pe mine să nu cred în sinceritatea nemângâierii şi revoltei dlui G. Călinescu ? Pur şi simplu convingerile dlui G. Călinescu despre scriitorii omişi de mine, convingeri pe care d-sa şi le-a exprimat în opera sa catalogată drept "monumentală" : "Istoria Literaturii Române dela origini până în prezent" (Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1941), în care d. G. Călinescu s'a exprimat liber şi împotriva căreia d-sa nu poate invoca nici cenzura, nici ocupaţia străină, nici realism-socialismul.

Unde este Grigore Alecsandrescu ? tună şi fulgeră d. G. Călinescu, şantajându-mă cu faimoasa "umbră la Cozia". Ştiu eu ? L-am lăsat pe dinafară, desigur ca ne-patriot ce sunt. Nu însă înainte de a fi consultat "monumentala" "Istorie a Literaturii Române dela origini până în prezent", în care găsesc la pa-

gina 151 :

"Alecsandrescu este excesiv de sgomotos fiindcă nici nu-i sincer"

sau la pagina 154 :

"Proza lui ne pune în faţă nu numai un om fără complexitate ideologică şi sensitivă, ci şi lipsit de orice talent narativ şi descriptiv. Totul e convenţional".

Dece nu-l citezi, Domnule, pe Duiliu Zamfirescu "poet graţios şi de fapt întemeietor al romanului românesc modern", mă dojeneşte tăios d. G. Călinescu. Umil, deschid din nou "monumentala" :

Poeziile lui Duiliu Zamfirescu, aflu, "sunt în majoritatea cazurilor palide mărunţişuri galante de album" (P. 472), sau, pur şi simplu "prostii ca proza alegorică din 'Inimă şi minte'" (p. 472). Dar romanele ? Să le luăm pe rând. Viaţa la Ţară : "Romanul suferă de puţinătate, de mediocritate" (P. 477), sau : "Romanul se uită repede şi rămâi surprins să constaţi după câtăva vreme că ai uitat ce cuprinde" (p. 477). Tănase Scatiu e "unilateral, caricat, neajuns la structura caracterului" (p.477). In Război : "suferă de obişnuita mediocritate şi nu cuprinde decât foarte puţină substanţă adevărată" (p. 477). Anna : "Cu totul pueril, lipsit de orice valoare literară" (p. 478).

"Culmea", spune d. G. Călinescu e că n'am pomenit de I. Dobrogeanu-Gherea. Si continuă probabil cu gândul la enoriţii marxişti de mântuială de care pare să se teamă totuşi : "Poate cineva să fie oricât de fanatic anti-marxist, Gherea care a încercat să toarne temelia criticii ştiinţifice, şi a... etc. etc.". Foarte bine. Să deschidem istoria literaturii dlui G. Călinescu scrisă într'o epocă în care d-sa era fanatic de liber. Iată ce scria d. G. Călinescu despre Gherea :

"Gherea este incapabil, ca mulţi Evrei, să contemple idei" (p. 484), sau : "El nu vede în artă decât un mijloc de propagandă politică" (p. 484), sau : "Priceperea literară a lui Gherea este nulă" (p. 484).

Când ajunge la contemporani, d. G. Călinescu se'ntrece cu gluma şi cu teribilismele. D-sa mă acuză că n'am vârît în "istoria" mea tocmai pe acei scriitori pe care i-a detestat totdeauna : Brătescu-Voineşti, Victor Eftimiu sau Ionel Teodoreanu. Există cred o mentalitate de birlic în a teribiliza teribilismul. Fiindcă iată ce crede despre fiecare în parte, d. G. Călinescu :

Despre Brătescu-Voineşti : "Isbitoare sunt la Ion Al. Brătescu-Voineşti, lipsa de invenţie şi de productivitate" (p. 509), sau: "Ceeace se remarcă uşor este absenţa la Ion Al. Brătescu-Voineşti a unei conştiinţe estetice" (p. 510). Sau : "El n'are ideal artistic" (p. 510).

E adevărat că în ultimii zece ani un cercetător atent ar putea surprinde o oarecare influenţă a autorului lui "Niculăiţă Minciună" asupra criticului nostru. D. G. Călinescu care condamnă sforţările lui Brătescu-Voineşti de a "figura onomatopeic sonurile", ("Coţofana face caracara-ca ! caracara-ca !, privighetoarea cântă fi, fi, fi, tiha ! tiha! chiau ! chiau ! clings!" etc. (p. 510), îşi însuşeşte acum această tehnică şi nu de puţine ori în "cronicele optimistului" figurează profund câte un bâzzz-bâzzz sau cirip cirip.

Despre Victor Eftimiu : "Scriitorului îi lipseşte însă tocmai distincţia intelectuală" (p. 635). E vorba de Inşir'te Mărgărite, singura piesă căreia criticul îi acordă o oarecare valoare. Tot în această piesă, d. G. Călinescu constată mai ales în actul al treilea : "insuficienţa speculativă, lipsa distincţiei intelectuale". "De aici - continuă d-sa - o cursivitate supărătoare, o declamaţie coruscantă dar truculentă, o oratorie facilă, plăcută actorilor, dar agasantă pentru intelectualul fin căruia tocmai se adresează piesa pretins filosofică. Lirismul este tremolat, pizzicat, secat de acea măduvă a cuvântului plin, ţărănesc, redus la metafore uzuale". (p. 636). Cât despre Prometeu aici constată definitiv d. G. Călinescu "totul e declamatoriu" (p. 637). Si din ce în ce mai definitif şi în general : "In comedie, V. Eftimiu nu are spirit" (p. 638). Nu e mai puţin adevărat că d. G. Călinescu a extras din opera lui Victor Eftimiu o cugetare ce pare a-l fi tulburat adânc : "Omule de spirit, ia seama : te pândeşte gafa !".

Despre Ionel Teodoreanu. Medelenii: "locvacitatea şi bombasticul umflă paginile cu spume" (p. 670), sau : "un nesuferit retor : truculent, fanfaron, gălăgios, metaforic fără control artistic" (p. 670). Turnul Milenei : "Absenţa capacităţii de a construi fantastic face din roman un vis urît, disgraţios" (p. 671). Golia : "Romanul ca roman este absurd şi nu iese din vechile tipare (p. 671). Crăciunul dela Silvestri : "scriere superficială" (p. 672). Lorelei : "romanul este fireşte naiv" (p. 672). Arca lui Noe : "epica romanului e puerilă" - "portretele sunt burleşti" - "humorul e brutal, de o cruditate silită" (p. 673). Secretul Anei Florentin : "reprezintă punctul cel mai de jos al căderii" (p. 673).

Ar fi inutil să continuăm citatele. Să presupunem că aşi fi avut mai mult spaţiu şi aşi fi citat şi pe scriitorii pe care-i apără perfid d. G. Călinescu (deşi Victor Eftimiu rămâne pentru mine un fantezist de ateneu). Adevărul este că d. G. Călinescu tot n'ar fi fost mulţumit. Nici nu putea fi mulţumit. Optimismul său arvunit unei tehnici precise de propagandă - aceea de a ne prezenta pe noi cei din exil ca ne-patrioţi, ne-serioşi şi ne-vrednici - nu-i putea îngădui nicio brumă de obiectivitate.

Dovada este că d. G. Călinescu îşi exilează buna credinţă nu numai atunci când pomeneşte de scriitorii omişi de mine, ci şi de cei ce figurează în textul meu. Metoda e aceeaşi - aceeaşi şi ţâfna. Să lăsăm la o parte tânguiala că l-am nedreptăţit pe I. Eliade-Rădulescu, deşi în istoria sa literară d. G. Călinescu deplânge şi d-sa la acelaşi scriitor "lipsa sentimentului de valoare, amestecarea laolaltă a marilor scriitori cu scriitorii de duzină, tratarea cu uşurinţă a celor mai grave probleme" (p. 137), pentru ca până la urmă să-l găsească nici mai mult nici mai puţin decât "vulgar, animalic" (p. 144). Să neglijăm şi întristarea dlui G. Călinescu că n'am făcut din Iorga decât un "Erasm al Balcanilor", când ar fi trebuit poate să amintesc şi de poezia încurajată de marele animator. Mă gândesc îndeosebi la capodoperile Leliţei Catrina din"Cuget Clar". Să trecem însă la două exemple ce grăesc şi mai adânc despre moralistul cu pufuşor pe botişor : la Bălcescu şi la Alecsandri.

După ce respinge, obtus, pe Bălcescu drept "un vicionnaire et un aventurier de la gloire", d. G. Călinescu se grăbeşte să-mi dea lecţii de patriotism,

amintindu-mi că Bălcescu "a lăsat un testament de foc" (Românii sub Mihai voevod Viteazul). Foarte bine dar unde este contradicţia dintre acest "testament de foc" şi felul în care situez eu pe Bălcescu ? Dacă e vorba de o contradicţie, apoi aceasta există, nu la mine, ci la d. G. Călinescu. Ce spune G. Călinescu în "somma" sa despre exact aceeaşi operă a lui Bălcescu ? Că e "o carte înalt educativă, dar o operă literară învechită, chiar la data târzie când apăruse" (p. 182). E drept că despre gândirea lui Bălcescu, d-sa mărturisea, printre altele, cu două pagini mai înainte că e "fără originalitate" (p. 180).

Capitolul Vasile Alecsandri devine un adevărat vodevil de rea credinţă. Fără să-mi îngădui vreo ponegrire a scriitorului român, dar axându-mi toată atenţia asupra lui Eminescu, singurul care înalţă literatura noastră în lume, l'am lăsat pe Alecsandri mai mult consumului intern de valori. ("Plecat'an nouă din Vaslui" e o viziune mai potrivită luncii noastre decât unui forum al umbrelor în care veghează peste timp un Nerval, un Baudelaire sau Rimbaud). D. G. Călinescu e mânios. Cum se poate una ca asta ? Alecsandri este un "foarte talentat scriitor". E "un prozator încântător, citit şi azi". E un "poet cu reuşite superbe în Pasteluri şi Legende". E un "dramaturg ale cărui piese se joacă şi azi, fiind de un merit puţin comun". Ce s'o mai lungim, dragă Doamne (cum ar zice d. G. Călinescu) ? Alecsandri este "părinte al tuturor poeţilor români".

In faţa unui asemenea strigăt de alarmă şi de reconsiderare estetică şi patriotică a lui Vasile Alecsandri, firesc este să ne oprim şi să reflectăm. Să-l credem pe G. Călinescu cel de azi care scrie sub cenzură într'o "cronică a optimistului" cu aceeaşi uşurinţă şi despre brabeţi şi despre Vasile Alecsandri, sau pe celălalt G. Călinescu autor al unei istorii literare care îl orânduieşte în critica română şi nu reperistă ? Orice şovăială mi se pare ipocrizie, orice ocol tot ipocrizie. Să deschidem deci "monumentala" la capitolul Vasile Alecsandri. Are un titlu mare şi un sub-titlu interesant : "Vasile Alecsandri. Momentul 1855. Poezia oficială". Si când te gândeşti sau mă gândesc că furia de Samurai a criticului a pornit chiar dela epitetul de "oficial" pe care-l strecurasem şi eu lui Alecsandri.

Dar să vedem ce părere reală avea când scria , după placul d-sale, d. G. Călinescu despre "părintele poeţilor români". Dela început o explicaţie a succesului lui Alecsandri. "Evident, un om atât de exterior trebuia să fie idealul contemporanilor" (p. 263). Apoi critica propriu zisă. Mai întâiu poetul. Poetul? "Lui Alecsandri îi lipseşte vocabularul liric, înlocuit cu spectaculosul, cu sgomotosul şi mai ales cu dulcegării" (P. 266). Ce nefericire pe "părintele poeţilor" ! O nefericire nu vine însă niciodată singură pentrucă ce mai constată, în continuare criticul : "Nefericirea este că Alecsandri pe lângă o verbiozitate nesuferită şi un sensualism nelalocul lui care face terestre încercările de viziuni se împiedică într'un sistem de convenţii puerile" (p. 269).

Bine dar unde sunt "reuşitele superbe" din Legende ? Reuşite ? Superbe ? Legende ? - "Eterne banalităţi adjectivale" (p. 270). "Luate în total Legendele sunt nişte compilaţii de fapte şi discursuri prea masive ca să poată reţine atenţia" (p. 271).

Dar Pastelurile ? Pentru Pasteluri, e drept, d. G. Călinescu are oarecare indulgenţă. Nu trebue să uităm că pe atunci, d. G. Călinescu nu era nici în Parlament, nici la Academie, adică tot în Parlament. "Pastelurile - concede d. G. Călinescu - reprezintă o lirică a liniştii moşiereşti" (p. 268).

Cum stăm însă cu "prozatorul încântător" ? Ceva mai bine. Buchetiera din Florenţa "e o nuvelă romantică de tipul tenebros, fără valoare de conţinut" (p. 284), însă trebue să recunoaştem că proza e partea cea mai "durabilă" deşi

Alecsandri "n'are invenţie" (p. 284). In schimb Alecsandri e un reporter superior" (probabil cam ca Brunea-Fox).

Bine, bine, proza ca proza, dar Vasile Alecsandri e înainte de toate - ne aminteşte în 1957 d. G. Călinescu - un "dramaturg ale cărui piese se joacă şi azi, fiind de un merit puţin comun". Că piesele lui Alecsandri se joacă şi azi e foarte explicabil, fiindcă ce s'ar face de pildă publicul românesc dacă ar trebui să se limiteze la dramaturgia lui Baranga ? S'ar lipsi pur şi simplu de teatru aşa cum e silit să se lipsească de libertate, de pâine şi alte spectacole clasice.

Meritul acesta "puţin comun" îl acorda însă d. G. Călinescu teatrului lui Vasile Alecsandri şi în timp ce-şi scria istoria ? Si atunci când putea vedea jucându-se pe scena teatrelor noastre nişte dramaturgi ca Pirandello, O'Neill, Anouilh, Blaga, etc. ? Da de unde ! Optimistul patriot n'avea decât venin şi distanţe faţă de teatrul lui Alecsandri. După ce îl acuza că "îi plăcea succesul direct" şi că "într'o bună măsură a localizat, a imitat" (p. 272), după ce trecea în revistă răutăcios comediile acestuia, stăruind fie asupra "comicului copilăresc", fie asupra "obişnuitelor sforării teatrale" (p. 274), criticul ajungea la următoarea concluzie : "Toată această producţie dramatico-muzicală cu concursul lui Flehtenmacher apare azi incredibil de frivolă şi preocupată mai de grabă de succesul imediat al spectacolului decât de gândul unei creaţii durabile" (p. 278). Singurul lucru pe care-l reţine G. Călinescu din teatrul comic al lui Alecsandri e doar "localizarea izbutită a numelor". "Descins din craiul Netinav", înţelept subtil, Şun de Dâmboviţa, G. Călinescu se entuziasmează doar de Tingerică-Rumenică, Luluţa, Mândica şi Afrodita. Ba să fim drepţi şi de Coana Chiriţa fiindcă - afirmă solemn criticul - Coana Chiriţa "e o inteligenţă deschisă pentru ideia de progres" (p. 279).

Se pare că Republica Populară Română nu cultivă însă atât pe Coana Chiriţa cât mai ales pe Despot Vodă i cu toate acestea G. Călinescu rămâne impermeabil şi lucrărilor dramatice ale lui Alecsandri. In Despot-Vodă, d-sa întrevede de foarte sus "dizertaţii în ton minor cu prea multă frunză de cuvinte şi prea puţine imagini" (p. 281). Fântâna Blanduziei e o "dramă amabilă" (p. 282). Ce păcat însă că ea transmite o "poezie exterioară, foarte superficială" (p. 282). De Ovidiu să nici nu mai pomenim. Drama nu mai e nici măcar "amabilă", ci, mai simplu, "falsă" (p. 283).

Am stăruit poate prea mult asupra relei credinţe de care dă dovadă G. Călinescu. Si cu siguranţă în dauna aspectelor hilarante din cronicele optimistului. Pentrucă d. G. Călinescu îşi învăluie maliţia în humor, deraierea în surâsuri, feştelirea în "poante". Proza sa face cu ochiul şi e foarte digestibilă, în definitiv, mai ales atunci când stă alături de aceea a lui Constantin Prisnea sau a unui agronom în flagrant delir de istorie (vezi Stefan cel Mare de Traian Săvulescu !). Uneori d. G. Călinescu are argumente tari : "Cu Ion Creangă începe adevărata existenţă a prozei române" zic eu. "Nu e adevărat", răspunde d. G. Călinescu. "I.L. Caragiale este creatorul teatrului comic". "Nu e adevărat", îşi continuă argumentarea d. G. Călinescu. Si tot aşa din "dialog" în "dialog". Cel puţin acesta de care pomenesc eu este real, pentrucă citatele sunt respectate întocmai. D. G. Călinescu care mă tratează drept "eminamente neserios" inventează însă la tot pasul dialoguri imaginare cu mine (desigur din cauza neseriozităţii mele). Bine înţeles că într'un dialog imaginat de un optimist eu răspund ce-i place optimistului.

Există încă un punct în care humorul cu tendinţă al dlui G. Călinescu întâlneşte într'un fel de sinteză hazlie vocaţia sa de a măslui situaţiile. Atunci când criticul se opreşte la Urmuz. Pe Urmuz eu l-am citat atât din obiectivitate cât şi - oricât de paradoxal - din patriotism. Din obiectivitate pentrucă Urmuz este primul suprarealist român şi primul suprarealist în general. Din patriotism pentrucă nu e puţin lucru să se ştie în istoria literaturilor că suprarealismul - această şcoală de revoltă şi de poezie care s'a instalat în istoria literelor - s'a născut în România. De altfel nu e lipsit de semnificaţie cred să amintesc faptul că Tristan Tzara care cunoaşte însemnătatea reală a lui Urmuz, a făcut tot posibilul pentruca Urmuz să nu fie cunoscut în Franţa. Motivul e simplu : prestigiul lui Urmuz ar putea adumbri nu numai zorile suprarealismului, de care puţin îi pasă lui Tzara, dar ar răpi şi întemeietorului oficial al dadaismului privilegiul lui de pioner la care, deşi priponit în birourile de propagandă ale partidului comunist francez, Tristan Tzara nu vrea totuşi să renunţe.

Aşa stând lucrurile, eu n'am acordat lui Urmuz un loc exagerat. Ce face însă d. G. Călinescu ? Din toată perioada contemporană d-sa nu se leagă decât de Urmuz pentru a lăsa impresie cititorilor - cărora le este interzis să-şi procure Enciclopedia Pléiade - că asta e totul. D. G. Călinescu nu pomeneşte nimic de faptul că aproape toate figurile reprezentative ale literaturii contemporane sunt prezente în frunte cu regretatul Tudor Arghezi. D. G. Călinescu se face apoi că nu vede străduinţa mea de a menţine într'o actualitate vie pe scriitorii români ale căror nume nu mai pot apărea în publicaţiile regimului. Pentru această actualitate vie, pentru această cinstire necesară care nemai putând veni dinlăuntrul ţării ocupate, vine din afara ei, d. G. Călinescu n'are niciun cuvânt şi nicio clipă. E grăbit. Il aşteaptă epigrama, îl cheamă, - ca să zic ca d-sa - apophtegma şi iarăşi apophtegma. Ţara arde şi d. Călinescu apophtegmatizează. In schimb mă compătimeşte. Ce-ai ajuns Virgil Ierunca ! "Inaintarea în vîrstă şi şederea departe de ţară"- zice - nu m'au ajutat cu nimic. Să ne punem şi noi însă aceeaşi întrebare. Ce-a ajuns G. Călinescu odată cu "înaintarea în vîrstă" ? Si cât l-au ajutat şi Partidul şi Deputăţia şi Academia ! Criticul s'a subţiat. Nu e cum îl ştii. Gusturile i-au evoluat. Principiile-i de estetică s'au lărgit, după tipicul vremurilor noi. Iată ce versuri"sppinţare" şi de o "graţioasă exuberanţă" degustă azi cel care - ieri - găsea şi pe Ion Barbu comuscant :

"Simplu şi drag,
Simplu : Partid
... Florile'n prag
Au înflorit".

sau

"Poate acum în seara asta,
In sat obloanele se'nchid
La o căsuţă unde şade
Agitatoarea de partid".

(G. Călinescu : "In legătură cu problema tipicului în literatură". Contemporanul 1 Mai 1953).

Acestea sunt versuri de marele poet al regimului Eugen Frunză, poet care cu siguranţă ar fi figurat într'o istorie a literaturii române, în cazul când Enciclopedia Pléiade ar fi acordat cincisprezece pagini dlui G. Călinescu. Si nu singur. Lângă Frunză - Tulbure, lângă Tulbure - Popescu Puţuri, lângă Puţuri - Veronica Porumbacu, lângă Veronica - Boris Buzilă. Iar ca înaintaşi cele două mari figuri atât de scumpe dlui G. Călinescu, fără de care literatura română nici nu se poate concepe : Cilibi Moise şi Carol Scrob. Mai uitasem pe

unul : pe Petru Dumitriu, un adevărat Homer. Intr'adevăr odată cu"înaintarea în vîrstă", d. G. Călinescu a descoperit nu numai că "Ilenuţa Miliţiana" din poezia lui Frunză e un fel de Beatrice a lui Dante, dar şi că "Drum fără pulbere" - romanul Canalului - e un eveniment tot atât de însemnat ca şi căderea Troiei. (G. Călinescu : "Romanul construcţiei socialiste". Contemporanul. 29 Mai 1953).

Ce nefericire, ce cruntă nefericire s'a abătut asupra culturii mondiale ! Gândiţi-vă că în optimismul său arzător, G. Călinescu ar fi putut dovedi - şi numai în cincisprezece pagini - că şi în Republica Populară Română se pot naşte un Dante sau un Homer.

Păcat. Am rămas doar cu sărăcia, cu neamul, cu Mioriţa şi cu Eminescu.

Virgil Ierunca.

Adresa Revistei : Boite Postale No 116 - PARIS 14-ème - Franc

CAETE DE DOR No.11 - IUNIE 1957.

Dépot légal No.13973/51 - Directeur Gérant :Virgil Ierunca

Ronéotype: 198 avenue du Maine - Paris 14-ème